

מטעמי תורת חיים

פרשת דברים – קדושת ארץ ישראל

ארץ ישראל הובטחה לאברהם שנאמר "וַיֵּרָא יְהוָה אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לִזְרַעְךָ אֶתְּנֶה אֶתְּהָאָרֶץ הַזֹּאת" (בראשית יב, ז), וכן הובטחה ליצחק שנאמר "כִּי לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֶתְּנֶה אֶתְּהָאָרֶץ הַזֹּאת וְהִקְמַתִּי אֶתְּהָבָה אֲשֶׁר נִשְׁפָּעֵתִי לְאַבְרָהָם אֲבִיךָ" (בראשית כו, ה), וגם הובטחה ליעקב שנאמר "הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן עָלֶיהָ לָךְ אֶתְּנֶנָּה וּלְזֶרְעֶךָ" (בראשית כח, י). וכאשר עם ישראל הגיעו סמוך לכניסה לארץ, משה רבינו אמר להם שהם עומדים לממש את ההבטחה שנתן ה' יתברך לאבות הקדושים, שנאמר "פָּנּוּ וְסַעֲדוּ לָכֶם וּבֵאוּ הָרַ הָאֶמְרִי וְאֵל כָּל שְׁכֵנֵינוּ בְּעֶרְבָה בָּהֶר וּבִשְׁפָלָה וּבְגִבָּה וּבְחוּף הָיִם אֶרֶץ הַכְּנָעֲנִי וְהַקְּנִזִּי עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פָּרָת: רָאָה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶתְּהָאָרֶץ בָּאוּ וַיִּשּׂוּ אֶתְּהָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁפָּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזֶרְעָם אַחֲרֵיהֶם" (דברים א, ז-ח).

ויש להתבונן, מהי מעלתה וקדושתה של ארץ ישראל אשר דווקא היא זו שהובטחה לאבותינו הקדושים, אברהם יצחק ויעקב?

ארץ ישראל מונהגת על ידי ה' יתברך ולא על ידי שרי אומות העולם

בתחילה ארץ ישראל היתה תחת רשות 'הסטרא אחרא' (מעשה רוקח' על התורה לר' אלעזר רוקח פרשת כי תבוא ד"ה 'בפסוק והקמות') עד העת שעם ישראל נכנסו אליה בימות יהושע בן נון, ואז החלה להיות ארץ ישראל (ישעיהו החצרי' לר' דוד בן שמעון סימן שט"ז ד"ה 'אכן יבואר' מתוך 'אהבת יהונתן' לר' יהונתן אייבשיץ) מונהגת ונשלטת על ידי הקב"ה לבדו, בצורה ישירה וללא שום גורם שחוצץ. זה הטעם שהאור של ארץ ישראל מחכים את האדם (ראה גמ' בבא בתרא דף קנ"ז ע"ב), כי אין דבר החוצץ בין ארץ ישראל שהיא רשותו של הקב"ה לשמים. ואילו בחוץ לארץ שולטים השרים הרוחניים של מעלה, והם מהווים חציצה בין בני האדם לשמים (יקול בוכים' לר' אברהם גלנטי דף י' ע"ג, 'נחל קדומים' להחיד"א פרשת ויחי אות ג. ראה רמב"ן פרשת אחרי מות פרק יח, כה שהאריך על השרים). וזאת הסיבה שכל התפילות והמצוות בארץ ישראל עולות ישירות בלי שום תערובת של סטרא אחרא (ידבש לפי' להחיד"א מערכת א' אות כח), עד שאפילו כשיחיד מתפלל בארץ ישראל בלי כוונה שלימה – קרובה להיות תפילתו נשמעת (בית אלקים' להמב"ט פרק ח' ד"ה וענין קביעות המקום).

וכיון שארץ ישראל היא לא מקום שליטת השרים של מעלה אלא מקום שליטת ה' לבדו, לכן השרים הללו נחשבים 'נוכרים' בארץ ישראל כפי שנאמר "וַיֵּרָא יְהוָה אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה שֹׁכֵן עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרַי אֱלֹהֵי זָכָר הָאָרֶץ" (דברים לא, טז). וזה הטעם שכאשר הפותים טעו ועבדו בארץ ישראל 'אלוהים אחרים' וה' שלח בהם אריות לבלותם, אז נאמר עליהם "לֹא יָדְעוּ אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹקֵי הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח בָּם אֶת הָאֲרִיֹּת וְהָנֶם מִמֵּיתִים אוֹתָם בְּאֲשֶׁר אֵינֶם יֹדְעִים אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹקֵי הָאָרֶץ" (מלכים ב' יז, כז). וזה גם מה שאמר משה רבינו "יְהוָה בְּדָד יִנְחֹנֵנוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל זָכָר" (דברים לב, יב), כלומר שלא יהיה רשות לשום שר משרי האומות לשלוט בארץ ישראל (ספר 'ציוני' לר' מנחם ציוני פרשת אחרי מות ד"ה ומועד' לא תתן להעביר), כי הארץ היא רק של הקב"ה לבדו. ומזה גם נובעת קדושתה בשנה השביעית היא שנת השמיטה (נשי ידות' על התורה לר' אברהם חזקוני פרשת בהר דף צ"ב ע"ב ד"ה המאמר הזה הוא).

בין הרקיע של ארץ ישראל לרקיע של ארצות העמים יש שתי מחיצות רוחניות מבדילות הנקראות 'סגדון' ו'מגדון', והן נמשכות למעלה עד כסא הכבוד. שבעים השרים הרוחניים של אומות העולם עומדים בריחוק אלפיים אמה מהמחיצות, ואין להם רשות להיכנס בתוך שתי המחיצות אל הרקיע של ארץ ישראל. אמנם כאשר נגזרה גזירת החורבן של בית המקדש, ניתן רשות לשר של פרס ולשר של יון ולשר של אדום ולחבריהם להיכנס בתוך המחיצות, ואז כנגדם נכנסו גם הגויים למטה לתוך ארץ ישראל ולתוך ירושלים. ועל זה אמר המקובן "כִּי רָאִתָּה גוֹיִם בָּאוּ מִקְדָּשָׁה אֲשֶׁר צִוִּיתָה לֹא יָבֹאוּ בִּקְהֵל לָךְ" (איכה א, י), "גוֹיִם" – הם אותם שבעים שרים רוחניים, שבאו בתוך "מִקְדָּשָׁה" – הוא התחום הקדוש שכנגד אור ארץ ישראל, "אֲשֶׁר צִוִּיתָה לֹא יָבֹאוּ בִּקְהֵל לָךְ" – שלא יבואו באותו מקום שהוא מיוחד לך (יקול בוכים' לר' אברהם גלנטי בהקדמה ע"ג וכן בדף י' ע"ג, 'ילקוט חדש' ערך 'ארץ ישראל וחוצה לארץ' אות נד ואות נז).

דוד המלך ראה וידע ברוח קודשו כי כך יהיה בעת חורבן בית המקדש, והיה אומר כמתאונן בקול מר וצועק "מִזְמֹר לְאֶסְףִּי אֶלְקִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנִחְלָתָךְ טָמְאוּ אֶת הַיֵּכָל קִדְּשָׁךְ" (תהלים עט, א), "בָּאוּ גוֹיִם בְּנִחְלָתָךְ" – הם אותם שרים הרוחניים של האומות אשר מחמת עוונות התחתונים ניתן להם רשות לבוא בתוך תחום ארץ ישראל, כאשר לפני כן לא היה להם רשות להיכנס (יקול בוכים' לרבי אברהם גלנטי בהקדמה לספרו ע"ג). ואז כאשר ניתן לשר שלהם לשלוט על עם ישראל ועל ארץ ישראל, ממילא באו גם הגויים בארץ אל בית המקדש למטה. וכיון שזה היה בציוויו של הקב"ה, לכן נחשב כאילו הוא בעצמו עשה זאת שנאמר "עֲשֵׂה אֲשֶׁר נִקְּמָם" (איכה ב, יז) (כתם פז' לר' שמעון לבאי על זוהר פרשת נח דף סא ד"ה אמר רבי אלעזר ואפילו בהימא שעתא) (להרחבה על השרים של אומות העולם ראה אחד ממאמריו לפרשת בחעלותך – 'מעלת שבעים הזקנים').

האור של ארץ ישראל קדוש והאור של חוץ לארץ טמא

הקב"ה עשה סימן היכר להבדיל בין האור הקדוש של ארץ ישראל לבין האור הטמא של חוץ לארץ, בכך שבכל צד של ארץ ישראל יש מים, מצד מזרח – נהר הירדן, מצד מערב – הים הגדול, מצד דרום – נחל מצרים שהוא הנילוס, מצד צפון – נהר פרת. והכוונה בזה היא להראות שהנכנס לארץ ישראל צריך לטבול ולטהר עצמו תחילה ואחר כך להיכנס לארץ הקדושה (יטוב הארץ' לר' נתן שפירא פרק 'מעלת ארץ ישראל וישיבתה' ד"ה 'היות התפילה של ארץ ישראל', 'מדרש תלפיות' לר' אליהו הכהן סוף ענף ארץ ישראל, 'ארצות החיים' לר' חיים פאלאגני שער ג דף יט ע"א ד"ה 'כתב' בשם ספר 'כפתור ופרח'). ועל כך נאמר "לְדָוִד מִזְמֹר לַיהוָה הָאָרֶץ וּמְלֹאָהּ תִּבְלַל וַיִּשְׁבִּי בָּהּ: כִּי הוּא עַל גְּמִים יִסְדָּה וְעַל נְהָרוֹת יִכְוֶנֶה: מִי יַעֲלֶה בָּהֶר יְהוָה וּמִי יָקוּם בְּמִקְוֹם קִדְּשׁוֹ" (תהלים כד, א-ג), "הָאָרֶץ" – היא ארץ ישראל (ראה זוהר פרשת וארא דף כב ע"ב ד"ה רבי יוסי) ש"על גְּמִים יִסְדָּה וְעַל נְהָרוֹת יִכְוֶנֶה" (ישעיהו החצרי' לר' דוד בן שמעון סימן סא ד"ה בכל גבולי א"י). ועוד גְּמִים אלו שסביבות ארץ ישראל גם רומזים על כך שאי אפשר להיכנס לארץ החיים' שלמעלה אלא אם עוברים קודם דרך 'נהר דינור' (ימגלה עמוקות' מהדורא בתראה פרשת תרומה סימן יח אות ט ד"ה לכן הוצרכו).

בס"ד הכרך השני של ספר 'מטעמי תורת חיים' נמצא בשלב הכנת מפתח הערכים, ניתן לתרום ולסייע בעלויות ההוצאה לאור:

בנק הדואר מספר 09 | סניף 001 | מספר חשבון 30608503 | שם החשבון חיים לגנר

ההתקדשות בכניסה לארץ ישראל נצרכת ביותר (יחסד לאברהם) מעין שלישי נהר יד עייניש. וראה בספר 'טוב הארץ' לר' נתן שפירא פרק 'פגם היוצא מארץ ישראל לחו"ל', **לכן ראוי לאדם גם לרחוץ ולהסתפר לפני כן** (י'אגדת אליהו' על גמי ירושלמי מסכת ברכות פרק ב ד"ה 'ונלמד מכאן דף טז ע"ב), **כי בלילה הראשון שיכנס האדם מחוץ לארץ אל תוך גבול ארץ ישראל תתחלף נפשו והוא יקבל נפש בדרגה גבוהה יותר ומעולה יותר**. וכנגד זה אם האדם ייצא מארץ ישראל לחוץ לארץ, יפסיד את נפשו ויקבל נפש נמוכה וגרועה יותר (יחסד לאברהם) מעין שלישי נהר יד עייניש. וראה בספר 'טוב הארץ' לר' נתן שפירא פרק 'פגם היוצא מארץ ישראל לחו"ל'. לכן לאחר שעלה יצחק אבינו מארץ פלשתים, שהיא בדרגה פחותה במעלות ארץ ישראל, אל "בְּאֶר שְׁבַע" שהיא בתוך גבולות ארץ ישראל ובמעלה הגבוהה של ארץ ישראל כפי שנאמר "וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֶר שְׁבַע" (בראשית כו, כג), מיד התגלה אליו ה' בלילה בדברי נבואה כפי שנאמר "וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא" (בראשית כו, כד). ו'הנבואה' שבאה לו דווקא בעת כניסתו לגבולות הארץ היתה על מנת ללמדו על השינוי הרוחני שחל בו בעת שהתחלפה נפשו בנפש מעולה יותר, באותו הלילה הראשון לאחר כניסתו לתחומי ארץ ישראל (י'אגדת דכלה' לר' צבי אלימלך מדינוב פרשת תולדות ד"ה ויעל משם).

האוויר הקדוש של ארץ ישראל יכול להגיע לחוץ לארץ, כאשר כל עם ישראל מכונסים במקום אחד. **לכן כשעם ישראל היו במצרים, האוויר של ארץ ישראל היה עמהם**. וכאשר יעקב ויוסף מתו שם, הם למעשה מתו 'באוויר' של ארץ ישראל. משום כך הם לא רצו להישאר קבורים במצרים אחרי שעם ישראל ייצאו משם, כי ידעו שאווירה של ארץ ישראל תסתלק והארץ תישאר בטומאתה (ישעיהו החצרי' לר' דוד בן שמעון סימן תקו ד"ה 'הנה כתבתי בשם השל"ה הקדוש. ועייניש שהביא כמה רמזים נחמדים בזה). **וכן כאשר ישראל הלכו ארבעים שנה במדבר, היה האוויר של ארץ ישראל עמהם**. לכן הקימו שם משכן והקריבו קרבנות, ולא היו נקראים הקרבנות 'שחוט' חוץ כי היה עמהם מהאוויר של ארץ ישראל. וישראל החכימו מאוד מהאוויר ההוא, ונקראו 'דור דעה' (ראה זוהר פרשת בשלח דף סב סוף ע"ב ד"ה וכדין מתברר). **לכן ה' הקיפם בענני כבוד, ולא היו נצרכים להביט לשמים על מנת להחכים. אמנם מחמת קדושת האוויר שעמהם, היו נענשים במדבר מיד כשחטאו** (ישעיהו החצרי' סימן תקסב בשם 'מגלה צפונות' בפרשת זאת הברכה. ועייניש עוד בזה ואכמ"ל).

ארץ ישראל לא סובלת את מי שיש לו פגם בקדושה ומקיא את החוטאים

בשל מעלת ארץ ישראל, מי שהיה לו חיסרון 'בקדושת ישראל' בדורות ראשונים, לא זכה לקבורה רגילה בארץ, ומי שהיה שמור 'בקדושת ישראל' זכה. **יעקב אבינו** – לא התחתן עם תַּמָּנֶע אחות לוטן על אף שבאה לפניו (ראה 'ילקוט שמעוני' בראשית ל' יד ד"ה תנו רבנן), **לכן זכה שנקברו גם גופו וגם עצמותיו בארץ ישראל. יוסף הצדיק** – לא היה עם אשת פוטיפר למרות התגרורתו בו, אך מכל מקום על פי הסוד יצאו ממנו 'עשר טיפות' מבין אצבעות ידיו, **לכן רק עצמותיו נקברו בארץ ישראל ולא כל גופו**. משה רבינו – טרם היותו מנהיג של עם ישראל נשא 'אשה כושית' שהיתה אלמנתו של מלך פוש (ראה המעשה ב'ילקוט שמעוני' ספר שמות רמז קסח ד"ה ויהי כמלך), **לכן לא גופו ולא עצמותיו נקברו בארץ ישראל**, וזה על אף שרק קידשה ולא היה עמה. ועל כך דיברו מרים ואהרן במשה רבינו "אִוֹדֹת הָאִשָּׁה הַכֹּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח" (במדבר יב, א), שאחרי ששמעו את נבואת אלדד ומידד **שמשה עתיד למות ויהושע מכניס לארץ** (ראה רש"י במדבר יא, כז), **תלו זאת באישה הכושית שלקח לו בקידושין** (ישעיהו הפסוקים להארי"י ז"ל פרשת בהעלותך).

וכן מה ששניים וחצי השבטים לא קיבלו נחלה בארץ ישראל, היה בגלל חיסרון בתחילת יצירתם. שבט ראובן – משום שאבי השבט ראובן בא לעולם בזמן שיעקב אבינו חשב כי רחל עמו באותו הלילה, למרות שלמעשה היתה זו לאה. **שבט גד** – משום שזילפה אמו של גד ניתנה ליעקב אבינו ללא התייעצות עמו לפני כן, מה שאין כן אצל בלהה ששם התייעצה עמו רחל אמנו לפני שנתנה לו אותה. **חצי שבט מנשה** – משום שיוסף הצדיק היה אביו של מנשה, ונשא לאשה את אסנת שְׁאֵמָה היתה דינה ואביה היה שכם בן חמור. **לכן נמצא שברבע מזרעם היה מעט פגם בגלל הסבא 'שכם בן חמור', ויצא החיסרון בחצי משבט מנשה שהוא רבע מאפרים ומנשה יחד** (י'ספר הליקוטים' להארי"י ז"ל פרשת מטות, 'מדרש תלפיות' ענף ארץ ישראל ד"ה למה לא, 'י'אגדת דכלה' פרשת שלח ד"ה למטה יוסף) ורמזו לכך בפסוק "כִּי מִקְרָעוֹת יִתֵּן לְבִית סָבִיב חוּצָה" (מלכים א' ו, ח) **"מִקְרָעוֹת"** – שלוש אותיות ראשונות הן ראשי תיבות 'מנשה גד ראובן', ונשארו אותיות התיבה 'עוֹת' בכתוב חסר – כלומר **עוֹת** שהיה בהם גרם שנשארו "חוּצָה" לארץ ישראל (נדבש לפי' להחיד"א מערכת פ' אות לג ד"ה וגורי הארי"י ז"ל) (להרחבה על מעשה דינה ואסנת ראה אחד ממאמריו לפרשת וישלח – 'יסוד מעשה דינה בת לאה').

וכן אם חלילה אדם חוטא בגופו אז קדושת ארץ ישראל לא סובלת אותו ויכולה להקיא ממנה, בין אם הוא גוי ובין אם הוא יהודי, וזה כפי שנאמר "וְלֹא תִקְיָא הָאֶרֶץ אֶתְכֶם בְּטִמְאָכְכֶם אֹתָהּ כְּאֶשֶׁר קָאָה אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר לְפָנֶיכֶם" (ויקרא יח, כח) (רבינו אפרים על התורה' פרשת וירא, 'רבינו בחיי' פרשת וירא יט פסוק כט). והארץ מקיאה את החוטאים אל מחנות הגויים עובדי עבודה זרה, ששם הוא ממשלת השרים הרוחניים של מעלה (י'ציוני' לר' מנחם ציוני פרשת אחרי מות ד"ה ומזרעך לא תתן להעביר). וזו היתה סיבת הפיכת סדום ועמורה, לפי שאזורים אלו היו חלק מנחלת ה' בארץ ישראל והארץ איננה סובלת את אנשי התועבות, **לכן הפך אותם ה' והשמידם לגמרי מה שלא עשה לאומות אחרות על אף שחטאו והרשיעו מאוד**, משום שהן שלא שָׁכְנוּ בארץ ישראל כמו ששכנו סדום ועמורה (רבינו אפרים על התורה' פרשת וירא, 'רבינו בחיי' פרשת וירא יט, כט). **וזה גם הטעם שארץ ישראל נחרבה מאין יושב, יותר פעמים מכל הארצות** (י'ציוני' לר' מנחם ציוני פרשת אחרי מות ד"ה ותטמא הארץ ואפקוד עונה).

ואם לא מסלקת הארץ את החוטא מעליה, הרי שהיא מקפלת ומזיזה את קדושתה מתחת רגליו בשביל שלא יטמא אותה. וכך היה בירושלים כאשר הישמעאלים בנו בית תורפה ועשו מעשה זימה וטומאה במקום המקודש ביותר לעם היהודי הוא 'קודש הקודשים' שבהר הבית – שבאותה השעה התקפלה 'קדושת ירושלים' וזהו מתחתם, ובמקומה באה 'טומאת ארץ העמים' ושרתה תחתם. ואותם ישמעאלים חשבו שהם ב'ירושלים', ולא ידעו שהם טועים (ישפתי כהן על התורה' לר' מרדכי הכהן בראשית ב, ד"ה ויהי האדם לנפש חי). **וכן הוא בכל מקום שבו עובדים עבודה זרה בערי ישראל, כמו עצים ופסלים, הרי שקדושת הארץ לא מאפשרת לאדמת הארץ להישאר שם, ובאה אליהם 'רצועה' הנמשכת מארצם של הגויים** (י'צמח חי' לצבי' לר' צבי הירש מנדבורנא תלמיד הבעש"ט פרשת ראה דף קלב ע"א ד"ה 'אבד תאבדון את כל').

מעלת הנפטר והנקבר בארץ ישראל גדולה מאוד

כל האנשים בעולם מתים על ידי מלאך המוות. אך בארץ ישראל אין לו כוח לפעול, ואנשים מתים בה באמצעות מלאך של 'רחמים' (זוהר פרשת תרומה דף קנא ע"א ד"ה 'כל אינון מתין דעלמא', זוהר פרשת תרומה בדף קנא ע"ב ד"ה 'ועל דא כל אינון') **המתלבש ב'דין ואכזריות', ולא על ידי מלאך המוות הטמא** (י'פרדס רימונים' להרמ"ק שער אבי"ע סוף פרק ראשון ד"ה וזה בחוצה לארץ). וזה מה שנאמר "יִחְיִי מִתִּיךָ בְּלָתִי קִוְמוֹן הִקִּיצוּ וְרָנְנוּ שְׁכֵנֵי עִפְרָיִם" (ישעיהו כו, יט) **"יִחְיִי מִתִּיךָ"** – אלו המתים הקבורים בארץ ישראל שהומתו על ידי מלאך ה' ולכן לא שייכים לצד 'האחר'. **"בְּלָתִי קִוְמוֹן"** – אלו המתים הקבורים בחוץ לארץ הנקראים 'נבלה', כמו שנקראת בהמה אשר נפסלת בשחיטה, כי הם מתו בשחיטת 'הסטרא אחרא' הנקרא 'מנוול' ונקראים על שמו 'נבלה'. **"הִקִּיצוּ וְרָנְנוּ שְׁכֵנֵי עִפְרָיִם"** – אלו האבות הקדושים שלא נקראים מתים אלא 'דָּרִים וְיִשְׁנִים' וקיימים כולם בגופם בעיר חברון (זוהר פרשת תרומה דף קנא ע"ב ד"ה ועל דא כתיב וד"ה כל שחיטה וד"ה הקיצו ורננו).

כאשר נשמה יוצאת מיהודי אשר מת בחוץ לארץ, היא צריכה לטרוח טרחה רבה מאוד, ולעבור את כל הדרך מחוץ לארץ (זוהר פרשת תרומה דף קמא ע"א ד"ה ובגין כך כל אינון) עד שהיא מגיעה לארץ ישראל, ומשם למערת המכפלה כדי להיכנס לגן עדן התחתון (יחסד לאברהם' מעין ג' נהר י' ד"ה וזנה אמרו). ולעומתן נשמותיהן של אומות העולם שמתו בארץ ישראל נדחות ומתרחקות עד שיוצאות מארץ ישראל הקדושה ומגיעות לשורשן הטמא (זוהר פרשת תרומה דף קמא ע"א ד"ה ובגין כך כל אינון). ודבר זה דומה למה שיהיה לעתיד לבוא כאשר תסולק הטומאה מן הארץ, שאז כל הגופות של ישראל הקבורות בחוץ לארץ יאספו על ידי מחילות מתחת לאדמה אל המקום שבו עומדת נפשם בארץ ישראל (ראה גמ' כתובות דף ק"א ע"א). וכנגדם כל הגופות של הגויים הרשעים המתים יושלכו לחוץ לארץ על ידי שה' ינער את כנפות הארץ שנאמר "לְאֶחָז בְּכַנְפוֹת הָאָרֶץ וַיִּנָּעְרוּ רָשָׁעִים מִמֶּנָּה" (איוב לח, יג) (צמח דוד' למחבר שו"ת 'בית דוד' פרשת קרח ד"ה 'ותפתח הארץ את פיה' עפ"י 'פרקי דרבי אליעזר' וילקוט שמעוני), וזה על מנת שהם לא יימצאו שם בעת תחיית המתים (יאגדת אליהו' לרי' אליהו הכהן מחבר 'שבט מוסר' חלק א פרק ט דף קא ע"ב ד"ה ואפילו).

אדם שזכה כי גופו נטמן ונקרב בארץ ישראל מעלתו גדולה מאוד (יחסד לאברהם' לרי' אברהם אזולאי זקנו של החיד"א מעין ג' נהר י' ד"ה אמנם מל). מטעם זה, נכון שאף מי שלא זכה לכך ונקבר בחוץ לארץ, ישימו מתחתיו מעט עפר מארץ ישראל וכן על הטבור ועל הברית קודש ועל עיניו וכפיו, והדבר יועיל לו בבחינת "כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבִינֶיךָ וְאֶת עֲפָרָה יִחַנְנוּ" (תהלים קב, טו). והסיבה שיש בזה תועלת אף שהמת נמצא בחוץ לארץ, משום שעפר חוץ לארץ שנכנס לארץ הופך להיות דינו כעפר הארץ, ואילו עפר ארץ ישראל שיצא לחוץ לארץ נשאר דינו כעפר הארץ (מעבר יבק' לרי' אהרן ברכיה ממדינתא בחלק שפת אמת פרק כז ד"ה ואם יהיה לו, 'מדרש תלפיות' לרי' אליהו הכהן מחבר 'שבט מוסר' ענף ארץ ישראל בשם 'מעבר יבק'). לכן היו גולים שלקחו מעפר הארץ ואבניה לגלות בבל, ובנו על ידם את בית הכנסת 'שף ויטיב' בעיר נהרדעא לקיים מה שנאמר "כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבִינֶיךָ וְאֶת עֲפָרָה יִחַנְנוּ" (תהלים קב, טו) (ראה רש"י על גמ' ראש השנה דף כד ע"ב ד"ה דשף ויטיב בנהרדעא). וכל זמן שהיו הגולים הולכים שם בקרקע בית הכנסת, היה נחשב שהם על אדמת ארץ ישראל (שער החצר' לרי' דוד בן שמעון המכונה 'צוף דבש' סימן תרט ד"ה 'על מה שמקשים' ועיי"ש עוד).

מי שזכה למות בארץ ישראל הקדושה ולהיקבר באותו היום – לא שולטת עליו רוח הטומאה כלל (זוהר פרשת תרומה דף קמא ע"א ד"ה זכאה חולקיה). ואין הכוונה לטומאת המת והליכותיו ששווים למתים בארץ ישראל ובחוץ לארץ, אלא לטומאה חזקה יותר מטומאת המת שהיא אחיזת 'החיצונים', עד שמחמתה המת בארץ ישראל נחשב טהור ביחס למת בחוץ לארץ שנוספה לו טומאה זו. וזו הסיבה לאיסור הלנת המת (יאור החמה' על זוהר פרשת תרומה דף קמא ע"א ד"ה 'ונשמתינו דישאל' מהרמ"ק), לפי שרק בלילה מותר לטומאה להיכנס בגוף אדם שמת בארץ ישראל, וכאשר לא הלינו בלילה את הגופה אז לא ניתנת אפשרות לטומאה להיכנס באדם. וזה גם הטעם שאסור להלין את גופתו של אדם שנתלה על עץ למשך הלילה, כי זה מטמא את אדמת הארץ על ידי שמאפשר לרוח הטומאה המשוטטת בלילה להיכנס בגופת המת המהווה כלי קיבול עבורה, על אף שבדרך כלל רוח הטומאה הזאת לא נכנסת לארץ ישראל הקדושה (זוהר פרשת תרומה דף קמא ע"א ד"ה זכאה חולקיה מאן).

וכאשר מעלים גופת מת מחוץ לארץ אל ארץ ישראל, הקב"ה מיצר על כך, לפי שהוא לא נתן ל'רוח הטומאה' שלטון בארץ ישראל ואילו עתה מביאים את 'רוח הטומאה' ששורה על גופת המת והיא מטמאה את אדמת הקודש. ועל זה נאמר "וַתָּבֹאוּ וַתִּטְמְאוּ אֶת אֶרֶץ וְנִחַלְתִּי שְׁמִי מִתְּוֹכָהּ" (ירמיה ב, ז). אמנם ה' ברחמיו עשה רפואה לארץ שלא יישאר בה הטומאה גם אם הביאו מת מחוץ לארץ, כי לאחר שנקרב גופו בקבר שבארץ ישראל מסתלקת רוח הטומאה מאותו המת (זוהר פרשת תרומה דף קמא ע"ב ד"ה ואי הווא גופא דאשאיג), וגם מתכפר לנפטר בזכות אדמת ארץ הקודש שנאמר "וְיִכָּפֵר אֲדָמָתוֹ עִמּוֹ" (דברים לב, מג) ('מדרש תנחומא' פרשת ויחי אות ג ד"ה ויקרא). לכן יוסף הצדיק ציוה להעלות את עצמותיו ולא את גופו, כי רוח הטומאה שורה על הבשר והדם ואחרי שזה מתעכל באדמה אין לרוח הטומאה יותר שלטון בו אפילו אם היה רשע וכל שכן בצדיק כמותו. וזה מה שאמר יוסף לפני מותו "וַיִּשְׁפֹּעַ יוֹסֵף אֶת בְּגָדֵי יִשְׂרָאֵל לְאֹמֶר פֶּקֶד וּפְקֹד אֶלְקִים אֶתְכֶם וְהַעֲלֵתֶם אֶת עֲצָמֹתַי מִן־הָאָרֶץ" (בראשית נ, כה) (יאור החמה' על זוהר פרשת תרומה דף קמא ע"ב סוף ד"ה 'זכאה איחיו מאן' ממחר"ח).

ומה שיעקב ציוה להעלות את גופו השלם למערת המכפלה שבארץ ישראל, היה זה משום שהטומאה לא שלטה בגופו ('מדרש תלפיות' ענף יעקב ד"ה 'כלי יקר' בשם השל"ה הקדוש) שהרי הוא לא מת (ראה גמ' תענית דף ה ע"ב, רש"י בראשית מט, לו). לכן אמר ליוסף "וַיִּשְׁכְּבֵתִי עִם אֲבֹתִי וַיִּנְשְׂאֲתֵנִי מִמֶּצְרַיִם וַיִּקְבְּרֵתֵנִי בְּקִבְרֵתָם" (בראשית מז, כ), והיה זה הסבר וטעם ליוסף מדוע ציוה להוליך את גופו ולא את עצמותיו, היות שלא תשלט בו המיתה והוא רק יהיה כאדם 'השוכב' על מטתו (יאור החמה' על זוהר פרשת תרומה דף קמא ע"ב סוף ד"ה 'יעקב לא מית וגומר' ממחר"ח), וממילא לא תהיה בו שום טומאה המטמאה את ארץ ישראל הקדושה (עפ"י 'צמח דוד' לרי' יוסף דוד מחבר שו"ת 'בית דוד' פרשת ויחי דף קכד ד"ה 'בפרק ב' דיני גזירות'). וזה מה שאמר ליוסף "וַיִּנְשְׂאֲתֵנִי מִמֶּצְרַיִם" – בגוף ממש ולא בעצמות. מטעם זה יעקב אבינו גם ציוה שאף איש אחר לא יגע במטתו, על מנת שלא יטמא אותה (יאור החמה' על זוהר פרשת תרומה דף קמא ע"ב סוף ד"ה 'יעקב לא מית וגומר' ממחר"ח) (להרחבה על כך שיעקב אבינו לא מת ראה אחד ממאמריו לפרשת ויחי – 'יעקב אבינו לא מת').

תחיית המתים לעתיד לבוא תהיה דווקא בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ

בעת תחיית המתים יקומו המתים הקבורים בארץ ישראל לפני המתים של חוץ לארץ (תיקוני זוהר' תיקון מ דף פא ע"א ד"ה אמר רבי יצחק, 'בראשית רבה' עד, א. ראה זוהר פרשת חיי שרה דף קכט ע"א מדרש הנעלם תחילת ד"ה תנן מתניתין אמר רבי שמעון) שנאמר "וְיִחְיוּ מִתֵּיךְ נִבְלָתִי וְקִימוֹנִי" (ישעיה כו, יט), בתחילה "וְיִחְיוּ מִתֵּיךְ" שאלו המתים הקבורים בארץ ישראל, ואז "נִבְלָתִי וְקִימוֹנִי" אלו המתים הקבורים בחוץ לארץ (תיקוני זוהר' תיקון מ דף פא ע"א ד"ה אמר רבי יצחק). וגם בין מתי חוץ לארץ יש חלוקה, כי הצדיקים שביניהם יקומו ראשונים מיד אחרי שיקומו מתי ארץ ישראל. ואחריהם יקומו שאר מתי חוץ לארץ (יאגדת אליהו' לרי' אליהו הכהן מחבר שבט מוסר חלק א מסכת כלאים פרק ט ד"ה ק דף ק ע"ב ד"ה ולע"ז דידעו). לכן הצדיקים היו מתאווים למות ולהיקבר בארץ ישראל, כי מתי ארץ ישראל חיים תחילה בימות המשיח (רבינו בחיי ספר בראשית מז, כט ד"ה אל נא תקברני במצרים. ראה 'מדרש תנחומא' פרשת ויחי אות ג). אמנם אם יש אדם צדיק בן תורה שקבור בארץ ויש לו קרוב משפחה בקרבה ראשונה שקבור בחוץ לארץ, אזי בזכות ה'בן תורה' גם קרובו שבחוץ לארץ עתיד לקום ביחד עם הקבורים בארץ ישראל (יחסד לאברהם' מעין שלישי נהר כג).

כאשר אדם מת נפשו עולה ויורדת אל הקבר כל שנים עשר חודש הראשונים. ואם אדם נקבר בחוץ לארץ אז הנפש צריכה לעבור אורחות 'עקלקלות' ובמקום הטומאה, מה שאין כן אם נקבר בארץ ישראל שאז הוא תחת 'כסא הכבוד' והנפש עולה ויורדת בנקל (שער החצר' סימן ק מהרב מהר"ש יפה). ומטעם זה גם תחיית גופות המתים לעתיד לבוא תהיה דווקא בארץ ישראל ולא בחוצה לארץ (בית אלקים' להמב"ט שער היסודות פרק נח, 'שער החצר' סימן קיט ד"ה 'ועטעם שמתיה חיים' בשם עין יעקב), כי לא תצאנה הנשמות הקדושות ערומות בלי גוף אל חוץ לארץ להחיות שם מתים, וזה על מנת שלא ייטמאו ושלא יידבק בהם שום סיג מטינוף וטומאת חוץ לארץ ומהשרים הרוחניים החיצוניים השולטים בה. ועוד שחזרת הנשמות לגופות בעת תחיית המתים היא כמו שעת הלידה, וצריך שהם 'יוולדו' דווקא בארץ ישראל שאז יחשב שנולדו בקדושה ותיווסף בהם קדושה יתרה, ולא בחוץ לארץ שאז ייחשב כי לא נולדו בקדושה (בית אלקים' לרי' משה מטראני המכונה המב"ט שער היסודות פרק נח).

וכך היה ביצירת האדם הראשון ונפיתת נשמתו שנאמר "וַיִּצְרָךְ יְהוָה אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם עֹפֶר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפִּיו נֶשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה" (בראשית ב, 7) שהיא היתה כעין תחיית המתים לכן נעשתה דווקא בארץ ישראל במקום מזבח האדמה שבמקדש. כך גם מעשה עקידת יצחק והיה כעין תחיית המתים ונאמר בו "וַיִּבְרָאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹקִים וַיָּבֹן שָׁם אֲבִרְהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנֹו וַיִּשֶׁם אוֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמָּעַל לְעֵצִים" (בראשית כב, 10) שהיה במקום המזבח של המקדש בארץ ישראל (ראה 'פרקי דרבי אליעזר' פרק לא). וכן היה במעשה עם בן הצרפית שקם לתחייה על ידי אליהו הנביא (ראה מלכים א, 17, ו-18), ובמעשה עם בן השונמית שקם לתחייה על ידי אלישע הנביא (ראה מלכים ב, 1, ד-10) ('פרקי דרבי אליעזר' פרק לא), ובמעשה תחיית האיש שנגע בעצמותיו של אלישע הנביא (ראה מלכים ב, 11, כא) שכולם היו בארץ ישראל (בית אלקים' להמבייט שער היסודות פרק נח) (להרחבה על מעשה תחיית המתים בעקידת יצחק ראה אחד ממאמריו לפרשת וירא – 'החלפת הנשמות בעקידת יצחק').

לעומתן תחיית העצמות היבשות על ידי יחזקאל הנביא (ראה יחזקאל לו, א-יד) נעשתה בבקעת דורא שבחוץ לארץ – אך זה היה רק לצורך שעה (בית אלקים' להמבייט שער היסודות פרק נח). לכן גם אותם יהודים שקמו לתחייה מתו מיד, כי לא היה להם חיות בחוץ לארץ. ויש אומרים שהם חיו ועלו מיד לארץ ישראל ולכן יכלו להתקיים, אחרת היו מתים (בית אלקים' להמבייט שער היסודות פרק סב ד"ה ומה שכתוב). וגם אז תחיית אותן עצמות יבשות היתה באמצעות רוחות של ארץ ישראל שהפילו את הגופות בנשמותיהן, ועל ידי כן הנשמות היו ללא 'הפסק' מארץ ישראל. וזה מה שנאמר "וַיֵּאמֶר אֱלִי הַנָּבִיא אֶל הָרוּחַ הַנִּבֵּא בֶן אָדָם וַאֲמַרְתָּ אֶל הָרוּחַ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה"מ מֶאֱרָבֶּע רֻחוֹת בְּאֵי הָרוּחַ וּפְחִי בְּהִרְגִים הָאֵלֶּה וַיְחִי: וְהִנֵּנִי כֹאֲשֶׁר עֲנִי וְתִבּוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיְחִי וַיַּעֲמֵדוּ עַל רַגְלֵיהֶם חֵיל גָּדוֹל מֵאֵד מֵאֵד" (יחזקאל לו, ט-טו), "מֶאֱרָבֶּע רֻחוֹת בְּאֵי הָרוּחַ" – אלו ארבע רוחות של ארץ ישראל שהגיעו על מנת להחיות את המתים (בית אלקים' להמבייט שער היסודות פרק נח וייעוץ בהרחבה על ענין הרוחות ואכמ"ל).

גופות המתים יתגלגלו במחילות עד לארץ ישראל ושם יקומו לתחיה

אחרי שהקב"ה יתן את המתים הקבורים בארץ ישראל, הוא יקים את המתים שבחוץ לארץ בגוף, וללא חלק (יתקיני הוזהר' תיקון מ' דף פא ע"א ד"ה אמר רבי יצחק) הנשמה, אלא בחלק 'הנפש' בלבד (כתם פז) על זוהר פרשת חיי שרה דף קסט ד"ה רבי יצחק פתח, 'נור הקדש' לר' יחיאל מיכל מגלוגא על 'בראשית רבה' פרשה ד סימן ה ד"ה 'יקרוב לוח' וקרא לה 'חלק הרוח החיוני'. ועל זה נאמר "יִחְיִי מִתֵּיָד בְּבִלְתִּי יְקוּמוּ" (ישעיה כו, 12), כלומר נאמר על המתים בחוץ לארץ לשון 'קימה' בלבד, בשונה מהמתים בארץ ישראל שעליהם נאמר ש"יחיו" ממש. ואחר כך יתגלגלו אותן הגופות של מתי חוץ לארץ במחילות (יתקיני הוזהר' תיקון מ' דף פא ע"א ד"ה אמר רבי יצחק) שיעשה הקב"ה תחת הארץ (זוהר פרשת חיי שרה דף קכח ע"ב מדרש הנעלם ד"ה אחר כל זה, 'מדרש תנחומא' פרשת ויחי אות ג) והעפר (יתקיני הוזהר' תיקון מ' דף פא ע"א ד"ה אמר רבי יצחק) ולא על גבי הקרקע, על מנת שלא ייטמאו מאויר העמים ששם שולטות 'הקליפות' (מדרש תלפיות' ענף יעקב ד"ה רד"ק ז"ל) (להרחבה על תחיית המתים ראה אחד ממאמריו לפרשת האזינו – 'תחיית המתים לעתיד לבוא').

גבריא המלאך יהיה אחראי להוליך את הקבורים בחוץ לארץ דרך אותן מחילות (זוהר פרשת חיי שרה דף קכח ע"ב מדרש הנעלם ד"ה אחר כל זה מה כתב), והם יסבלו אז 'צער גלגול מחילות' (נור הקדש' לר' יחיאל מיכל מגלוגא על 'בראשית רבה' פרשה ד סימן ה דף עו ע"א ד"ה 'יקרוב לוח') עד לארץ ישראל, ושם יקבלו נשמות (יתקיני הוזהר' תיקון מ' דף פא ע"א ד"ה דהא רוחא דחיי, זוהר פרשת חיי שרה דף קכח ע"ב מדרש הנעלם ד"ה אחר כל זה מה כתב, 'מדרש תנחומא' פרשת ויחי אות ג) ויעמדו (מדרש תנחומא' פרשת ויחי אות ג) ויתקיימו בעולם (יתקיני הוזהר' תיקון מ' דף פא ע"א ד"ה דהא רוחא דחיי, זוהר פרשת חיי שרה דף קכח ע"ב מדרש הנעלם ד"ה אחר כל זה מה כתב). וזה מה שנאמר על מתי חוץ לארץ "הִנֵּה אֲנִי פֹתֵחַ אֶת קְבֻרֹתֵיכֶם וְהַעֲלִיתִי אֶתְכֶם מִקְבְּרוֹתֵיכֶם עִמִּי וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל אֶדְמַת יִשְׂרָאֵל" (יחזקאל לו, 12) (מדרש תנחומא' פרשת ויחי אות ג) "וְהַעֲלִיתִי אֶתְכֶם" – דרך מחילות אל ארץ ישראל שהיא גבוהה מכל הארצות (יבארהם שנית' לר' אברהם פאלאגני מערכת מים דף טו ע"א אות צד) ואז יתקיים "וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל אֶדְמַת יִשְׂרָאֵל" (יחזקאל לו, 12) (מדרש תנחומא' פרשת ויחי אות ג).

וכשיגיעו הגופות לארץ ישראל הן יהיו מבצבצות ועולות כעשב השדה (ועיני כל חי' לר' חיים פאלאגני על גמ' כתובות דף קיא ע"ב ד"ה עתידין, 'שער החצר' לר' דוד בן שמעון סימן תקצא ד"ה 'ינקראת צבי' מהתש"ץ) שנאמר "וַיִּצְרָאוּ מַעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ" (תהלים עב, 12) ו"עיר" היא ירושלים שנאמר "הָעִיר אֲשֶׁר בְּחֶרְתִּי בָהּ" (מלכים א, 12, לב) ('שער החצר' סימן תקצא ד"ה 'ינקראת צבי' מהתש"ץ). אז ה' יתברך יקיים "וְנִתְּנִי רוּחִי בְכֶם וְהִיִּיתֶם וְהִפְחִיתִי אֶתְכֶם עַל אֶדְמַתְכֶם" (יחזקאל לו, 12), וכן "וְנָתַן נֶשְׁמָה לָעֵם עֲלֵיהֶם וְרוּחַ לְהַלְכֵם בָּהֶם" (ישעיה מב, 12) ('מדרש תנחומא' פרשת ויחי אות ג). לפי זה מובן מדוע העצמות היבשות שהחיה יחזקאל הנביא לא התגלגלו לארץ ישראל ואז קמו לתחייה, לפי שהן לא היו קבורות מתחת האדמה אלא היו פזורות על פני השדה שנאמר "הִתְהַר עָלַי יְד יְהוָה וַיִּצְאֵנִי בְרוּחַ יְהוָה וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבְּקָעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת: וְהָעִבְרִינִי עֲלֵיהֶם סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עַל פְּנֵי הַבְּקָעָה וְהִנֵּה יְבִשּׁוֹת מְאֹד" (יחזקאל לו, א-ב) ולא היו יכולות העצמות להתגלגל משם לארץ ישראל דרך הרים וגבעות לעין כל (בית אלקים' שער היסודות פרק סב ד"ה ומה שכתוב) ולהיטמא בטומאת אויר העמים ששם שולטות 'הקליפות' (עפ"י 'מדרש תלפיות' לר' אליהו הכהן מחבר 'שבת מוסר' ענף יעקב ד"ה רד"ק ז"ל).

חלק 'הנפש' (כתם פז) לר' שמעון לבאי על זוהר פרשת חיי שרה דף קסט ד"ה רבי יצחק פתח) שיינתן בגופות בני האדם בחוץ לארץ יאפשר להן להתגלגל לארץ ישראל, אך גם יגרום שירגישו את צער גלגול המחילות עד לארץ ישראל (נור הקדש' לר' יחיאל מיכל מגלוגא על 'בראשית רבה' פרשה ד סימן ה דף עו ע"א ד"ה 'יקרוב לוח'). לכן הצדיקים התאומו למות ולהיקבר דווקא בארץ ישראל מפני החשש לצער הזה (רבינו בחיי' בראשית מז, כט ד"ה אל נא לתקברני במצרים). וזה הטעם שיעקב אבינו ביקש מיוסף לקבור אותו בארץ ישראל על מנת שלא יסבול לעתיד לבוא את צער גלגול המחילות שנאמר "וַיִּקְרָבוּ יָמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוֹת וַיִּקְרָא לָבְנוּ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם נָא מָצְאוֹתִי חַן בְּעֵינֶיךָ שִׁים נָא אֶדָּךְ תַּחַת יָרְכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְנֶאֱמַת אֵל נָא וְתִקְבְּרֶנִּי בְּמִצְרָיִם" (בראשית מז, 25) ('רש"י' בראשית מז, 25). ומשום שדווקא המתים שיהיו בארץ ישראל הם אלו שעתידיים לחיות בתחילה לימות המשיח, לכן ארץ ישראל נקראת בשם "אֶרֶץ חַיִּים" שנאמר "וְנִתְּנִי צָבִי בְּאֶרֶץ חַיִּים" (יחזקאל כו, 12) ('ילקוט שמעוני' ספר תהלים רמז תתעד, 'ילקוט שמעוני' ספר יחזקאל רמז שסו, 'מצודת דוד' יחזקאל כו, 12). וכן יהיה במהרה בימינו, אמן.

ניתן לקבל את העלון במייל מדי שבוע alon.torat.haim@gmail.com המעוניינים להפיק את העלון הזה באזור מגוריהם יכולים ליצור קשר במייל או במספר טלפון 052-7675933				העלון מופץ לעילוי נשמות נתנן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	לעילוי נשמות רוח ונשמות של חילוי נתנן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	לעילוי נשמות רוח ונשמות של חילוי אולנה (חולנה) בת סימני ז"ל בני יחודית תח"י	לעילוי נשמות רוח ונשמות של חילוי יוסף כהן בן אסתר ז"ל
העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י
העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י
העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י	העלון מופץ לעילוי נשמות עמרם אהרן בן יוסף ז"ל בני יחודית תח"י